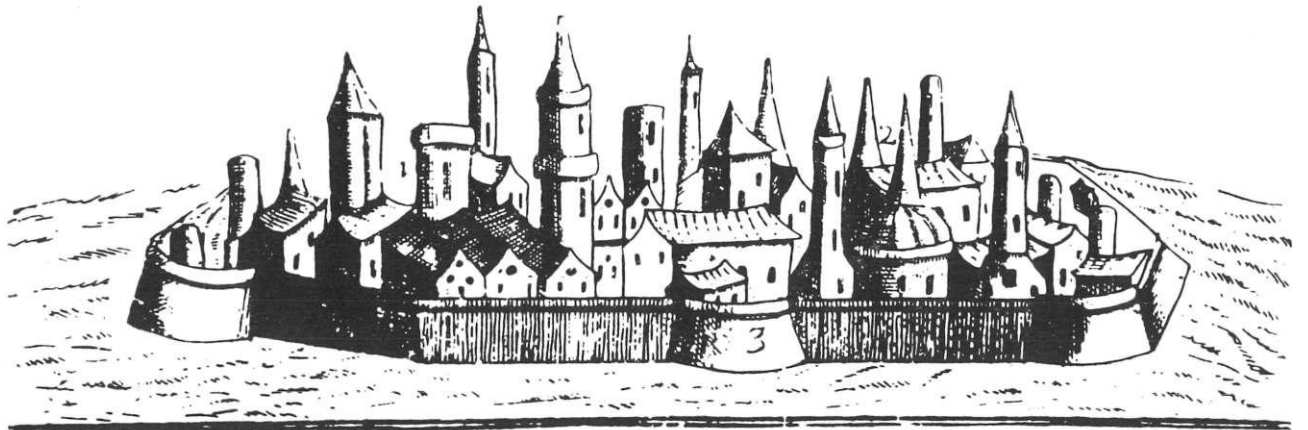

GRADISCA IN SCHIAVONIA.

1 Castello 2 Citta 3 Bastione

stare gravire naših gradova

petar šegedin

Ne znam od kuda to moje zanimanje za gravire starih gradova i za stare zemljopisne karte. Kadikad mi se čini da je to jedan vid moje potrebe i interesa za poeziju. Ali nisam posve uvjeren u to.

Sjećam se: u rodnoj mojoj kući postojala je jedna zidna pomorska karta velikog formata. Obješena na zidu, odmah iznad velikog stola, vidjela se čim se dolazilo u prostranu saloču našeg prizemlja. Sredozemlje je bilo to, a ono što je mene naročito mučilo i što mi nitko nije znao objasniti bile su na njoj iscrtane velike »zvijezde« pomorskih orijentacionih tačaka, iscrtane sred mora na nekoliko mjesta. Ta karta i te »zvijezde« spajale su se sa svim onim što me je mučilo, a izviralo je iz života oko mene kao neiscrpiv niz zagonetaka i tajna. Kadikad

mi se učini, stoga, da je moje zanimanje za stare gravire i karte vezano uz taj kompleks neriješenih tajna iz djetinjstva. Nekadanje uznemirenje sada je postajalo prostor gdje se smirivalo i skrivalo . . . Kao da smo u životu, putujući dugo i predugo, našim velikim praktičnim rješenjima, uvidjeli ipak da su ona varka, a čuda djetinja otkrivaju nam se lukama smirenja. Ali, ma kako to već bilo, danas je tako kako jest: stara je gravira jedno od onih sredstava koje omogućuju oslobođenje u meni jednog meni samom nepoznatog mene.

Već u ranom mom dječastvu svako putovanje bilo je vezano uz tu staru kartu obješenu na zidu, iznad velikog stola. Prijeći s njenih crta »na papiru« u život, značilo je poduhvat, uspjeh! Prepoznati u životu, na samoj ogromnoj zemlji i neizmjernom moru, krivulje koje su na karti označavale naš otok i susjedni poluotok, bio je naročit doživljaj, a kada su se kružići na njoj počeli pretvarati u gradove i gradiće, koje sam posjećivao i kojima sam hodao, bilo je to zaista življenje, upravo tajanstveno osvajanje života, koje je ostajalo zatvoreno u meni i o čemu se, na žalost, ni s kim nije moglo razgovarati. Pa i danas čitava naša obala, sva naša zemlja — velim danas — kada se već nekako oblikovala njena vizija u meni iz svih školsko-naučnih i neposredno iskustvenih saznanja, ta slika može živjeti, htjeli mi to ili ne, samo uz pomoć onih prvih djetinjih vizija vezanih uz stare karte gdje delfini skaču iz pravilno namreškana mora, gdje se tritoni i Posejdon pojavljuju kao nosioci, simboli mita, što nas je bio progutao poput biblijskog Jone riba . . .

I čim mi se pružila prilika da sakupljam takve dokumente, prepustio sam se tome kao nekom pijanstvu koje mi je vraćalo djetinjstvo i sva tajna vrata pred kojima sam stajao čekajući da u njih uđem i otkrijem tajnu. Da, ovu ili onu tajnu, ali nikada tajanstvenost samu takva puta. Ona, ta opća tajanstvenost, ostajala je i dalje jedno od lica samog života.

Sve ovo pišem opravdavajući se. Opravdam se zbog toga što za ovaj predmet, koji bi trebalo da ima mnogo šire značenje, nalazim razloge u jednoj svojoj, rekao bih, posebnoj sklonosti. Pa ipak: ma bio čovjek ispreden na ne znam kakav izuzetan način, čovjek je; i njegova zanimanja, bila ona i izuzetna, u osnovi su ljudska, a to znači da kliju, u ovom ili u onom obliku, u svakom čovjeku. Pa kao i za poeziju, i za ovo područje postoji predispozicija u svima nama. Odnos, ili — ako hoćete — ljubav prema svojoj zemlji, svom gradu, oživljuje na ovakvim dokumentima i meni se čini da se ljudsko biće sublimira doživljujući ove stvari. Ono raste i postaje punije, pa i njegov neposredni doživljaj života biva puniji i kritičniji!

Objavljivanje, izlaganje, ili prikazivanje javnosti starih gravira i zemljopisnih karata smatram korisnim i potrebnim poslom. Ali, dakako, važno je praktično pitanje: kako organizirati ovo »prikazivanje«? Pa čak i u revijama! Po kojim i kakvim kriterijima prikazivati, naime, taj ogromni materijal? Po stoljećima, po gradovima, po pokrajinama, po problemima, ili konačno, prema aktuelnim potrebama?

U vrijeme kada proživljujemo naglu izmjenu naših gradova, zemlje uopće, jedan likovni prikaz povijesnog razvoja naših gradova, služeći se pri tom starim gravirama, ne bi bio nekoristan. Stari su gradili u svom vremenu, za sebe, ali ona dimenzija koja ih je vodila da lijepo grade, kada su zaista lijepo gradili, nije, čini mi se, samo dimenzija njihova vremena, ona je svojina i nas, u njoj prepoznamo i njih i sebe, barem djelomično. Jer da nije tako, kako bismo uopće imali odnosa prema takvim objektima. Ali i onda kada oni nisu svjesno gradili, već kada su se, gradeći, podvrgavali jednom nesvjesnom diktatu i stvarali ne same građevine nego i urbane cjeline, kojima se danas divimo, moramo

im odati priznanje zato što i nesvjesno nisu prekoračili norme prirodnoga. Trebalo bi čak napisati PRIRODNOGA! A to nas obavezuje na poseban način, ako ne želimo biti barbari. Ne, dakako, u smislu nekog kompilatorstva, negirajući same sebe, već u smislu živog integriranja sebe u onu dimenziju ljepote kojoj služimo svi kao bića ovoga kozmosa, jer se toj PRIRODI nužno podvrgava i čovjek na svoj način. Tradicija i nije ništa drugo nego svoja svijest o tome, svijest o živom uklapanju u kulturu svoje zemlje, svoga naroda i konačno kulturu čovjeka uopće.

Od svih mogućnosti kojima raspolažemo u informiranju javnosti o ovim dokumentima, mislim da bi se trebalo prikloniti onoj koju je u jednom više-manje privatnom razgovoru iznio profesor M. Prelog: prikazati razvoj naših gradova s tendencijom sudaranja s onim što danas radimo. Stare gravire su tu najbolja pomagala. Uzete iz pojedinih epoha i simultano izložene dat će inteligentnom oku, oku stručnjaka i čovjeku ukusa, mogućnost otkrivanja osnovnih kristalizacionih osovina, koje su orijentirale izgradnju tih gradova i koje bi, po mom mišljenju, trebalo poštovati ako želimo postići onu harmoniju koja se čovjeku ukazuje kao živi prirodni zakon njegova bića! Jer, svi znamo, samo poštujući život, njim se najbolje i vlada. Suprotstavljajući tako staro i novo, lakše se možemo objektivirati prema našim najnovijim rješenjima. U takvu poslu mogla bi se javiti saznanja koja bi nas upozorila na greške, ohrabrila u onim nastojanjima koja su u skladu s osnovnim prirodnim rješenjima, kao i dala nove mogućnosti za naša suvremena nastojanja.

Na koncu, bojim se da sam pretjerao ilustrirajući svoja obrazloženja. Vratit ću se stoga jednoj već rečenoj misli: stara gravira jedno je od onih sredstava koja omogućuju oslobodenje u nama jednog nama samima nepoznatog lica, onoga koje se vraća vratima što su ga već jednom dobrohotno prihvatila.

Virovitica

Poreč (Grafički kabinet Sveučilišne knjižnice Zagreb. Ostale gravire su iz zbirke P. Šegedina).

Kostajnica, 1617. god.

Senj

Zadar, 1840. god.

Split

Dubrovnik, 1630. god.

1700 nel 1700

